

מסעי ב *

צוגיין פון ארץ ישראל אין חו"ל⁸, און צווישן זיי אויך די הלכה⁹: „לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עכו"ם ואל ידור בחוצה לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל היוצא לחוצה לארץ כאילו עובד ע"ז, שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים".

ב. צו פארשטיין שיטת הרמב"ם דארף מען פריער מבאר זיין דעם המשך וסיום דברי הרמב"ם אין דער אויבן-דערמאנטער הלכה:

„כשם שאסור לצאת מהארץ לחו"ל כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות שנאמר¹⁰ בבלה יובאו ושמה יהיו".

דער מקור פון דער הלכה איז (ווי דער כס"מ איז מציין) אין מס' כתובות וואו די גמרא ברענגט צוויי מימרות פון ר"י: „א"ר יהודא כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה שנאמר בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם"¹¹; און נאך-דעם ווערט דארט געבראכט¹²: „א"ר יהודא אמר שמואל כשם שאסור לצאת מא"י לבבל כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות".

זיינען ידוע¹³ די שאלות אין דעם:

- (8) וגם הדינים שבמשנה (כתובות שם. הובא ברמב"ן פרשתנו) הכל מעליו לא"י כו' — רמב"ם פ"ג מהל' אישות ה"ח ואילך. וראה רמב"ם הל' עבדים פ"ח ה"ט.
- (9) הלכות מלכים שם ה"ב.
- (10) ירמ' כו, כב.
- (11) שם קי, סעיב.
- (12) קיא, א.
- (13) ראה מהרי"ט כתובות שם. לח"מ לרמב"ם. הגהות עמק המלך לרמב"ם שם. עיון יעקב לע"י. שו"ת אבניז י"ד סי' תנד אות מג ואילך. ועוד.

א. אויפן פסוק¹ „והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה", זאגט דער רמב"ן: „על דעתי זו מצות עשה היא יצוה אותם שישבו בארץ וירשו אותה כי הוא נתנה להם .. ומה שהפליגו רבותינו במצות הישיבה בארץ ישראל ושאסור לצאת ממנה .. בכאן נצטוונו במצוה הזו". נאך מער: אין זיינע השגות והשלמה צו ספר המצות להרמב"ם רעכנט עס דער רמב"ן אריין אין מנין המצות² אלס א באזונדערע מצוה (ניט ווי שיטת הרמב"ם). און ער איז מאריך אין דעם און זאגט, אז דאס איז דער טעם וואס די גמרא³ זאגט „כל היוצא ממנה (פון ארץ ישראל) ודר בחוצה לארץ יהא בעיניך כעובד ע"ז שנאמר⁴ כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' גו".

און כאטש דער רמב"ם רעכנט ניט ישוב הארץ כו' אין מנין המצות, און ער זאגט בכלל ניט אז דאס איז א מצוה⁶, פונדעסטוועגן געפינט מען אין רמב"ם כמה הלכות⁷ אין דעם איסור ארויס-

(*) וסיום מס' כתובות.

(1) פרשתנו לג, נג. — בכמה ענינים דלקמן (בפנים ובהערות) — ראה ג"כ אנציקלופדיא תלמודית ערך א"י, ושי"ן. ארץ חמדה (אה"ק, תשי"ז) שער א, ובפרט שם סי' ה'.

(2) מ"ע ד. וראה גם רמב"ן אחרי יח, כה.

(3) כתובות קי, ב.

(4) בגמ' „כל הדר בחו"ל כו". וראה לקמן הערה

56.

(5) שי"א כו, יט.

(6) וראה מג"א לסהמ"צ שם. ובהנסמן לקמן הערה 57.

(7) הל' מלכים פ"ה ה"ט ואילך.

דר"י) „כך אסור לצאת מבבל לא“¹⁸, אדער, וויבאלד ער זאגט „לשאר הארצות“ ווי די צווייטע מימרא, האט ער ניט געדארפט בריינגען דעם לימוד פון פסוק „בבלה וגו“¹⁹?

(ב) ס'איז לכאורה א סתירה אין דברי הרמב"ם גופא: פון התחלת הדין „כשם שאסור לצאת מהארץ לחו"ל כך אסור לצאת מבבל כו" איז משמע אז דער איסור יציאה מבבל איז מצד הסברא — מצד דער זעלבער סברא וואס „אסור לצאת מהארץ“ — דערנאך איז ער מסיים „שנאמר בבבל יובאו, ד.ה. אז דער איסור איז ניט מצד א סברא (כשם — כך), נאך מצד דעם פסוק, וואס ער האט ניט קיין שייכות צו דער יציאה מא"י לחו"ל.

(ג) בעצם העניין: ווי בריינגט דער רמב"ם פון „בבלה יובאו“ א ראי' אז אידן טארן ניט ארויסגיין פון „בבל לשאר הארצות“ בעת דער פסוק רעדט גאר וועגן די כלי שרת, און ווי עס איז מוכח אויך פון גמ' ²⁰, וואס דעריבער ברענגט ר"י א צווייטן פסוק ²¹.

(א) ווי איז דער רמב"ם כולל ביידע מימרות פון גמרא צוזאמען — די ראי' פון פסוק („בבלה וגו") בריינגט דאך ר"י אין דער ערשטער מימרא לגבי דעם איסור יציאה פון בבל אין א"י, און דער רמב"ם בריינגט עס ביים איסור יציאה פון בבל לשאר ארצות (וואס דאס איז די צווייטע מימרא פון ר"י ¹⁴)?

לפי"ז ווערט קשה ממ"נ: אויב מיט זיין לשון „אסור לצאת מבבל לשאר הארצות“ מיינט דער רמב"ם כולל זיין אויך א"י ¹⁵ (ווי דער כ"ס"מ זאגט), ווייל ער לערנט אז „בבלה יובאו וגו" קומט ממעט זיין אלע ארצות — איז ניט מובן וואס איז דער אויפטו אין גמרא פון דער צווייטער מימרא פון ר"י (כשם שמואל) וואס אסר'ט „לצאת .. לשאר ארצות“ אויף דער ערשטער מימרא פון ר"י (בסתם) וואס ער לערנט ארויס דעם איסור לצאת מבבל לא"י פון פסוק „בבלה וגו" — וויבאלד אז משמעות הכתוב איז כולל סיי א"י און סיי שאר ארצות ¹⁶?

און אויב דער לימוד פון „בבלה וגו" אין דער ערשטער מימרא דר"י איז ממעט נאך די עלי' פון בבל אין א"י און ניט יציאה לשאר ארצות און די צווייטע מימרא, וואס טוט אויף דעם איסור „לצאת מבבל לשאר ארצות“, מיינט נאך שאר ארצות און ניט א"י ¹⁷ — האט דאך דער רמב"ם געדארפט זאגן: אדער (דעם לשון פון דער ערשטער מימרא

(18) כ"מ"ש במהרי"ט שם. בפנ"י לכתובות שם כ/ דר"י איירי באותן בני גולה שנשארו מגלות ראשון או מבניהם כו' (וכ"כ במהרי"ט. ובכ"מ). ור"י אמר שמואל „כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות“, היינו שהוגלו בגלות שני ובאו לבבל דרך מקרה דאפי"ה אסור לחזור, אבל ראה הפלאה שם, דמ"ש ר"י מבבל לא"י רבותא נקט. ועוד ועיקר: פירושו הוא לפי הסברת רש"י לפי שיש שם ישיבות כו' כדלקמן, ולא לפי הרמב"ם (ועפ"ז מובן גם שאין לפרש לדעת הרמב"ם כמו שפ"י במהר"ם שיף שבהערה הקודמת). וראה לח"מ שם.

(19) ועפ"ז מובן שאין לתרץ שהוא ע"פ הכלל (הובא ביד מלאכי כללי הרמב"ם אות ד') שהרמב"ם נקט הדרשא היותר פשוטה, כי הרי"ז רק כשאין נפק"מ לדינא, משא"כ בנדר"ד.

(20) כתובות שם.

(21) וראה בפנ"י הפלאה (ועוד) בפ"י הגמרא.

(14) ודוחק לומר שגורס (בגמרא). שנאמר בבבלה יובאו וגו' בדברי ר"י אמר שמואל.

(15) אף שפשטות הלשון „לשאר הארצות“ משמעותו לכד ארץ ישראל.

(16) ראה לח"מ שם. הפלאה כתובות שם.

(17) ע"ד שפ"י במהר"ם שיף (ועוד): דתרי מילי הן .. מבבל לא"י בעשה לשאר ארצות אסור משום ישיבה כו'.

מען דארף אָבער פאַרשטיין, דער פסוק רעדט דאָך וועגן דעם זמן פון גלות ראשון, וואָס דעמאָלט זיינען די אידן פאַרטריבן געוואָרן אין גלות בבל, אָבער דער גלות בחורבן ביהמ"ק השני איז דאָך נישט געווען לבבל — איז פאַר- וואָס זאָל דער איסור בבליה יובאו זיין אויך באַ דעם גלות, וואָס ער איז גאָר גלות אדום?

תוס' ²⁵ ענטפערט אויף דעם: "י"ל דבגלות שני נמי קפיד קרא". אָבער דאָס גופא פאָדערט ביאור: לכאורה, פון וואָנעט איז די הוכחה אז אויך בגלות שני (חאָטש ער איז נישט "בבליה") נמי קפיד קרא ²¹?

נאָכמער איז נישט מובן לויט'ן פירוש פון כס"מ, אז מיטן איסור "לצאת מבבל לשאר הארצות" מיינט דער רמב"ם אויך ארץ ישראל — מ'געפינט דאָך אז כמה אמוראים ²⁶ האָבן עולה געווען מבבל לארץ ישראל ²⁷;

ביז אַז רבותיו של ר"י (בעל המימ' רא), רב ושמואל ²⁸, האָבן פריער גע- לערנט אין בבל, פון דאָרט עולה געווען אין ארץ ישראל און שפעטער זיך צוריקגעקערט אין בבל ²⁹, וואָס לכאורה, ע"פ כהנ"ל, האָבן זיי פריער נישט גע- טאָרט עולה זיין פון בבל אין ארץ ישראל, און דערנאָך נישט געטאָרט יוצא זיין פון ארץ ישראל לבבל.

ס'איז שווער צו זאָגן אז די אלע וואָס האָבן עולה געווען לא"י, ובפרט רב

ג. אויך דארף מען פאַרשטיין כמה דיוקים אין לשון הרמב"ם וואָס ער איז משנה פון לשון הגמרא:

(א) אין גמרא איז דער לשון "כשם שאסור לצאת מארץ ישראל", און דער רמב"ם שרייבט "מהארץ".

און מ'קען נישט זאָגן אז דאָס איז צוליב קיצור הלשון, וואָרום אין דער הלכה ²², און אזוי אויך אין די פריערדיקע הלכות ²³, זאָגט ער כמה פעמים דעם לשון ארץ ישראל.

(ב) אין גמרא שטייט "כשם שאסור לצאת מארץ ישראל לבבל", און לשון הרמב"ם איז "מהארץ לחוצה לארץ".

(ג) די גמרא ברענגט אויך דעם המשך פון פסוק "(בבליה יובאו ושמה יהיו) עד יום פקדי אותם נאום ה'", און דער רמב"ם ברענגט נאָר התחלת הכתוב "בבליה יובאו ושמה יהיו".

ד. דער ביאור בכל זה:

אין דעם טעם פון איסור יציאה מבבל לשאר ארצות געפינט מען צוויי דעות: דער רמב"ם ברענגט אויף דעם דעם פסוק "בבליה יובאו", און רש"י זאָגט "לפי שיש שם ישיבות המריצות תורה תמיד" ²⁴. די נפק"מ צווישן זיי איז: לויט דעת רש"י איז דער איסור יציאה חל נאָר כל זמן ס'זיינען דאָ ישיבות אין בבל, אָבער ווען עס ווערן דאָרט בטל די ישיבות מעג מען אַרויסגיין פון דאָרט; דאָקעגן לדעת הרמב"ם, אז דאָס איז מצד דעם פסוק "בבליה יובאו", איז משמע אז דער איסור איז דאָ אַלעמאָל.

(25) ד"ה בבליה כתובות שם.

(26) ראה גם המשך הגמרא כתובות שם. וראה סידור יעב"ץ בתחילתו (סולם בית א"ל אות ו').

(27) כמו שהקשו במפרשים.

(28) רש"י סוכה ט, א ד"ה כי אמריתה. ע"ז טו, ב ד"ה רב יהודה. ועוד.

(29) ראה סדר הדורות ערך שמואל אות ג.

(22) בתחילתה. הובא לעיל סוס"א.

(23) ריש הלכה ט, י יא.

(24) וראה גם מאירי ובשטמ"ק שם.

דער אונטערשייד צווישן די צוויי ענינים דריקט זיך אויך אויס (צווישן אנדערע) אין דעם נאָמען פון דער לאַנד: מצד דער קדושה ווערט זי אַנגערופן „ארץ ישראל“ דוקא, שולל „ארץ כנען“ וכי"ב, וואָרום די קדושה האָט ניט קיין שייכות לאַרץ כנען; דאָקעגן מצד בחירת הקב"ה באַרץ ישראל מוז זי ניט אָנגערופן ווערן דוקא „ארץ ישראל“, מקען איר אָנרופן אויך „ארץ כנען“³⁷, וכי"ב, וואָרום די בחירה פון אויבערשטן איז געווען „כשבא (הקב"ה) העולם חלק הארצות לשאר האומות ובחר בארץ ישראל“.

לויט דעם קומט אויס אַז אויך אין דעם איסור יציאה פון ארץ ישראל זיינען דאָ צוויי ענינים: א) מצד קדושת הארץ³⁸ (וואָס דאָס איז אויך נוגע לקיום המצות התלויות בארץ³⁹), ב) מצד דער

ושמואל, האַלטן ניט ווי ר"י (צי ווי ר"י אמר שמואל)⁴⁰, און אויך — אַז אַעפ"כ פסקינעט דער רמב"ם⁴¹, כשם שאסור לצאת מהארץ לחוצה לארץ כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות“.

ה. נקודת הביאור בזה:

אין דעם וואָס א"י איז אויסגעטיילט פון אַלע ארצות זיינען בכלל דאָ צוויי ענינים: א) דאָס וואָס דער מדרש⁴² זאָגט: „חביבה א"י שבחר בה הקב"ה“; ב) דאָס וואָס ארץ ישראל איז אַן ארץ קדושה, ווי ער זאָגט אין מכילתא⁴³ אַז „עד שלא נבחרה ארץ ישראל היו כל הארצות כשרות לדברות משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות“⁴⁴.

און אין די צוויי ענינים באַשטייט די שייכות פון אידן מיט א"י: א) מצד בחירת הקב"ה — וכמרו"ל, בחר בארץ ישראל כו' ובחר לחלקו ישראל כו' אמר הקב"ה יבואו ישראל שבאו לחלקי וינחלו את הארץ שבאה לחלקי⁴⁵, ב) מצד קדושה וואָס איז דאָ אין בידן, אין א"י און אין די אידן, וואָס זיי זיינען אַן „עם קדוש“⁴⁶.

(37) להעיר מהכתובים בפרשתנו (לג, נא ואלך) שקורא „ארץ כנען“ או „הארץ“, אבל כ"ה בכ"מ בתורה (ראה אנצ' תלמודית שם), ובמדרג פרשתנו שם, ז: אני אכניס את ישראל שהן חביבין עלי לארץ שחביבה עלי שנאמר .. ארץ כנען.

(38) בשו"ת מהרי"ט ח"ב סי' כח, דכל הדינים דמתניתין דהאיש כופה כו', עיקר הטעם משום קדושת א"י ומצות ישיבתה הוא אפילו בזה"כ ואלא משום קיום המצות כו', אבל שם הוא לפי דעת הרמב"ם במ"ע דיישוב א"י, אבל ראה חת"ס י"ד סי' רלד שגם לדעת הרמב"ם כו' הוא מצד קדושה. וראה כפרים פ"א, אבני נזר שם אות לג, וראה קונטרס „בעניני כולל חבי"ל לכ"ס אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע (ירושלים, תרס"ז), נדפס באג"ק שלו ח"ד ע' קעב) ס"ז ואלך, ובהערה הבאה.

(39) ברשבי"ם ב"ב (צא, א) ד"ה אין יוצאין כו' שמפסק עצמן מן המצות (ומזה מוכח לכאורה דלא סיל כהרמב"ם דיש מ"ע ביישוב א"י), ובתשב"ץ ח"ג סי' ר' (וראה שם סי' קצח) דדין דכופין לעלות הוא רק לחיוב מצות, וכ"כ בשו"ת מהרי"ט ח"א סמ"ז.

והנה לכאורה נפקים אם הוא מצד קדושת שכינה לבד או מצד מצות, לענין עבר הירדן (לכמה דיעות) וכמ"ש בתשב"ץ שם (משא"כ לדעת רש"י פרשתנו לד, ב, אוה"ח מטות לב, ז, דברים ב, כ, ג, יג, וראה

(30) מלבד ר"ז שמפורש בגמרא (כתובות שם) דהוה קמשמטי מני' דרבי יהודא, ובברכות (כד, ב) רבי אבא הוה קמשמטי כו',
(31) לפי הכס"מ שכולל א"י.
(32) תנחומא ראה ח, וראה במדבר פ"ג, ח, ובהנשמן לקמן הערה 34.
(33) בתחילתו.

(34) וראה המשך המכילתא שם. וראה תנחומא בחר א (בסופו), חביבה עלי ארץ ישראל שקדשתי אותה מכל הארצות, ובמדבר פ"ז, י (בתחילתו) „א"י ששם השכינה חונה“, ולהעיר מספרי זוטא בתחילתו ובמדבר (שם, ח): „ארץ כנען כשירה לבית השכינה“.

(35) תנחומא ראה שם. וראה מדרש רבה פרשתנו פס"ג, ז (בסופו).

(36) וראה תשב"ץ ח"ג סימן ר', כפתור ופרח פ"י (ועוד) שמפרטים פרטים בקדושת א"י עצמה.

אויס (אין אַ באַשטימטער צייט) בכל מיט א״י: כּשֶׁם ווי דער אויבערשטער האָט בוחר געווען א״י פֿאַר אידן פֿאַר דעם אָרט פון שלמות החירות והגאולה פון גלות מצרים⁴⁰, און דערנאָך — פֿאַר שנים כתיקונן (און אידן כתיקונן), אזוי האָט דער אויבערשטער בוחר געווען בכל אַלס דעם אָרט פון גלות⁴¹ פֿאַר אידן⁴², פֿאַר זמן הגלות (און אידן זיינען בשייכות צו „חטאינו“)

און דעריבער איז דער רמב״ם מדייק „כשם שאסור לצאת מהארץ וכו׳“ — ניט „מארץ ישראל“, נאָר „הארץ“⁴³ מיט אַ ה' הידיעה: דער ארץ וואָס איז פון תמיד אויסגעטיילט און אויסדערוויילט פון אַלע ארצות דערמיט וואָס הקב״ה האָט עס בוחר געווען, וואָס מיט דעם איז ער מדגיש אַז דער איסור יציאה וואָס ער רעדט דאָ איז ניט מצד קדושת ארץ ישראל, נאָר מצד דעם וואָס דער אויבערשטער האָט עס בוחר געווען אַלס ארץ פֿאַר אידן; און בזמן הגלות איז דער זעלבער טעם חל אויף דער יציאה פון בכל כשם ווי אויף דער יציאה פון א״י.

ז. אויף דעם ברענגט דער רמב״ם דעם פסוק „שנאמר בכלה יובאו ושמה יהיו“ — אַ ראי' אַז דער אויבערשטער האָט בוחר געווען בכל אַלס מקום הגלות פֿאַר אידן.

40. וכמשי״: והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים גר והבאתי אתכם אל ארץ גר' (וארא ו, יח).

41. ע״ד ערי מללט — ליחיד בא״י עצמה.

42. ולפרשי הפירוש. כשם שאסור לצאת׳ הוא

בענין השני, שכשם שאסור לצאת מא״י מצד קדושתה כך מבבל אסור לצאת מפני קדושתה (לח״מ) לרמב״ם ה״ל מלכים שם). אבל מ״מ איז הלשון „כשם .. כ״י מתיישב כ״כ, שהרי קדושתם אינה שווה, דבא״י הוא מצד עצם קדושתה ובבל מצד לומדי תורה שבה. אבל ראה לקמן הערה 48.

43. וראה לעיל הערה 37.

בחירה פון אויבערשטן אין ארץ ישראל וואָס ער האָט עס אָפּגעגעבן אידן⁴⁰.

ו. עפ״ז זיינען מובן דברי הרמב״ם „כשם שאסור לצאת מהארץ לחוצה לארץ כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות“:

דער איסור יציאה וואָס איז פֿאַר-בונדן מיט קדושת המקום, מצד קדושתה, איז שייך נאָר ביי ארץ ישראל; משא״כ דער איסור יציאה וואָס קומט מצד דעם וואָס דער אויבערשטער האָט דעם מקום בוחר געווען אַלס וואוינ-אָרט פֿאַר אידן, איז דעם גלייכט זיך

מהרי״ט שם דחיוב כפי' למצות הוא רק בא״י המקדושת) — אַ עכ״פּ לענין (סוריא או) שאר הארצות שכבשום לאחר א״י, שבספרי (עקב יא, כד) איתא „שהמצות נוהגת שם“. וראה בארוכה ע״ד עבר הירדן בלקי״ש ח״ג ע״ד 124-5 הערה 20 ובחמצי״ן שם. ואכ״מ.

40. ובוה לכאורה פשוט שזהו רק בא״י שבחר בה הקב״ה ולא בעבר הירדן ושאר ארצות שכבשום. ולהעיר שגם בחיוב תר״ם י״ל ע״ד ב' אופנים אלה:

א) מצד קדושת הארץ, כפשוטו לשון הרמב״ם ספ״ז מהל' ביהב״ה. ה״ל תרומות פ״א ה״ה.
ב) כיון שהקב״ה בחר בא״י ונתנה לישראל וזהו ארצם גם בפועל (היינו לאחר כבוש וחילוק דוקא) * [שלכן] (לכמה דיעות) לא הובאו במתניתין דברים פ״א מ״ז בזה. דא״י מקדושת מכל הארצות כ״י — מנ״ח מצוה רפד את ו'. וראה משנה אחרונה שם, וכיון ששבת לוי לא נטלו חלק בארץ לכן צריך ליתן להם תרומה. ונפק״מ להלכה בנוגע לסוריא ועוד. וראה רמב״ם ה״ל שמיטה ויובל פ״ג ה״א ובהשגת הראב״ד שם ה״י ובספ״ם שם (וראה פרש״י ורמב״ן שופטים יח, א״ב). אבל ראה פרשת דרכים דרך הקודש דרוש ששי. והאריכו בזה במפרשי הרמב״ם כ״מ. ואכ״מ.

י. ולכאורה אפשר להעמיס זה גם בהרמב״ם שס״ל (ספ״א מהל' תרומות) שחיוב תרומ' מדאורייתא הוא רק כששל ישראל שם שנאמר כי תבאו ביאת כולכם כ״י, אבל ראה צפ״ני שם דרבינו ז״ל כיון דמצריך ב' בדרים כ״י.

לויט דעם קען אויסקומען נאך א נפק"מ צווישן די שיטות פון רש"י (ומאירי) און רמב"ם: לדעת רש"י, אז דער טעם האיסור איז "לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה" איז מובן אז אין פאל ווען די ישיבות המרביצות תורה זיינען (ניט אין בבל, נאך) אין אן אנדער מדינה, דארף דארטן חל זיין דער איסור יציאה לשאר ארצות⁴⁶; לדעת הרמב"ם אבער, אז דאס איז מצד בחירת הקב"ה בבבל אלס דעם מקום הגלות, איז מובן אז דער איסור בלייבט בלויז ביי דער יציאה פון בבל (און ניט ביי דער יציאה פון אן אנדער מקום תורה)⁴⁹, וואס איז בדומה צו דער יציאה "מהארץ לחוצה לארץ".

ח. עפ"ז ווערן מוסבר די אנדערע דיוקים: א) וואס דער רמב"ם זאגט ניט

אדום ולא יון כו', עיי"ש). והיינו כי בבל כעצם הוא מקום מסוגל לתורה יותר משאר ארצות ולכן בחר בה (וראה סידור יעב"ץ שם). אלא שלדעת הרמב"ם מכיון שלמדין זה מהכתוב, "בבלה יובאר" גם כשנבטל הטעם — לימוד התורה שבבבל — לא בטל האיסור. משאיכ לדעת רש"י. וראה לקמן בפנים.

(48) כן משמע מפשטות לשון רש"י, וכן מפורש במאירי כתובות שם י. בשטמ"ק (ועד"ז בהפלאה) שם: לפי שיש בה ת"ח ושכינה היא בבבל בבי כנישתא כו' כדאיתא במגילה — אבל ג"ז שייך לכל מקום שגלוי דשכינה עמהם, כבתחילת הסוגיא שם (מגילה כט, א). ולהעיר מהמשך דברי המאירי שם: משיגים כו' וזוכים ליהנות מזיו השכינה.

(49) גם לפי המבואר בהערה 47, כפשוט.

(*) במאירי שם: שכל מקום שחכמה ויראת חטא מצויין שם דינו כארץ ישראל. ומזה מקור מפורש בנגלה (ככל ענינים שבפנימיות התורה) למאמר רבותינו נשיאנו (אגרות קודש אדמו"ר מהור"י צ"ע ח"א ע' תפח. לקו"ש ח"ב ע' 621) במענה לשאלה האם לנסוע לא"י: "ויליט פארג קיין ארץ ישראל? — מאך דא ארץ ישראל" — שאז כאילו הוא דר בא"י (כמאמר ר"ר בגמ' שם לענין בבל). וכמאירי שם). ואסור לצאת משם כו'.

און כאטש אז דער פסוק רעדט וועגן כלי שרת, און דער מהרש"א⁴⁴ זאגט אז לפי"ז איז דאס ניט קיין "לשון ציווי", נאך "ירמ" מתנבא שכן יהי", לערנט דער רמב"ם ניט אזוי, נאך אפילו בנוגע די כלי שרת איז דאס אויך א ציווי, ד.ה. אז מ'טאר די כלי שרת ניט ארויסנעמען פון בבל אפילו אויב ס'וועט זיין א מעגליכקייט אויף דעם⁴⁵, נאך "שמה יהי".

און פון דעם פארשטייט מען אויך בנוגע צו אידן, אז בבל האט דער אוי-בערשטער אויסגעקליבן אלס זייער ארט פון מקום גלות, און זיי טארן פון דארט ניט ארויסגיין⁴⁶.

ובמילא איז מובן, אז אין דעם איז ניטא קיין אונטערשייד צווישן זמן גלות ראשון און זמן גלות שני, וויבאלד מ'גע-פינט אז דוקא בבל האט דער אוי-בערשטער בוחר געווען אלס גלות-ארט אין אן אופן פון "שמה יהיו" של קביעות, ע"ד בחירת הקב"ה אין ארץ ישראל באופן של קביעות פאר דעם זמן הגאולה ושנים כתיקונם⁴⁷.

(44) חדא"ג כתובות שם.

(45) וכ"פ בהפלאה (ועוד) שם.

(46) ולדעת הרמב"ם מה שלא הובא הכתוב, "בבלה יובאו גו" במימרא ד"ר אמר שמואל — י"ל (בדוחק ע"פ) דסמך ע"ז שכבר הביאו ר"י עצמו, אף שהוא הביאו לענין העלי' מבבל לא"י. וראה לקמן בפנים.

(47) ע"פ הכלל אפויש מחלוקת לא מפשינן (נסמן לקמן הערה 69) י"ל שגם לדעת הרמב"ם הבחירה בבבל (לגלות — גם בגלות שני) שייכת היא לזה ששם גלתה התורה • [וכדו"ל ע"פ (מ"ב כד, יד) החרש והמסגר (ראה גטין פח, סע"א, וש"נ)] בגלות יכני' ואח"כ ע"י ר' חייא ובניו (סוכה כ, א), רב ושמואל וכו' (וראה תנחומא נח ג: וישבו בתורתן בבבל מן אותה שעה עד היום ולא שלט בהן לא

(*) ועד"ז לאידך, שגם לדעת רש"י היתה הבחירה בבבל כדלקמן בפנים ט"ב.

וואוינען אין ארץ מצרים און אויס-
פירענדיק אז דער איסור „לשכון בה
וכו“ איז „מפני שמעשי“ מקולקלין יותר
מכל הארצות כו” — איז ער ממשיך אין
הלכה ט’ אין דעם קצה ההפכי „אסור
לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ
לעולם“ וואס דאס איז בעיקר מצד דער
קדושה וואס איז דא אין א”י לגבי שאר
הארצות.

און אין דעם ענין פון קדושת א”י איז
דער רמב”ם ממשיך אין די ווייטער-
דיקע הלכות „גדולי החכמים היו
מנשקין על תחומי ארץ ישראל כו”,
אמרו חכמים כל השוכן בארץ ישראל
עונותיו מחולין וכו”⁵².

און נאכדעם ערשט אין הלכה י”ב
זאגט ער דעם דין „לעולם ידור אדם
בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עכו”ם
ואל ידור בחוצה לארץ .. שכל היוצא
לחוצה לארץ כאילו עובד ע”ז שנאמר כי
גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה’ לאמר
לך עבוד אלקים אחרים ובפורעניות הוא
אומר ואל אדמת ישראל לא יבאו” —

וואס אין דעם איז נישט קיין הכרע מצד
וועלכן ענין דאס איז, עס זיינען דא
ביידע טעמים: צוליב דער קדושה
מיוחדת וואס אין א”י מצד השראת
השכינה, ווי ס’איז משמע פון דעם לשון
אז „היוצא לחוצה לארץ כאילו עובד
ע”ז”⁵³, צוליב דעם וואס דער אוי-
בערשטער האט בוחר געווען א”י

„כשם שאסור לצאת מהארץ לבבל”.
(ב) וואס ער זאגט נישט „כך אסור לצאת
מבבל לארץ ישראל” (לויט דעם כס”מ).
(ג) וואס ער פירט נישט אויס — ווי אין
גמרא — „עד יום פקדי אותם נאום ה”.

אין דעם איסור יציאה מהארץ, מצד
בחירתה דורך הקב”ה, איז בבל גלייך
און איז כלול אין „חזון לארץ”; אזוי אויך
אין דעם איסור יציאה מבבל, מצד
בחירת הקב”ה (אלס מקום גלות), איז
(לדעת הכס”מ) א”י גלייך מיט שאר
ארצות; און לפי”ז איז אויך מובן, אז דא
איז נוגע נאך „בבלה יובאו ושמה יהיו”,
אז דער אויבערשטער האט בוחר געווען
בבל אלס מקום קבוע לגלות, אבער נישט
דעם סיום הכתוב⁵⁰.

דאקעגן ר”י אין דער גמרא ברענגט
יע דעם סיום הכתוב, ווארום ער זאגט
„כל העולה מבבל לא”י עובר בעשה”,
און בשייכות צו עולה זיין קיין א”י איז
דאס אויך (ובעיקר) מודגש אין סיום
הכתוב „עד יום פקדי אותם נאום ה’”, אז
מ’זאל זיך נישט אומקערן קיין א”י „עד יום
פקדי אותם”.

ט. לויט דעם איז פארשטאנדיק דער
המשך ההלכות אין רמב”ם: נאך די
הלכות⁵¹ ופרטי דינים אינעם איסור צו

(50) ומה שלדעת הכס”מ לא הביא הרמב”ם הא
ד „עובר בעשה”, י”ל שס”ל שזהו רק אסמכתא „שכך
מצינו הרבה מקומות בתלמוד שקורא עשה לדבר
שאינו אסור אלא מדרבנן” (תרי”ב ברכות טז, ב ד”ה
ויש. רא”ש שם סט”ו ובמור”ק פ”ג ס”ג). וכן מצינו
דעת הרמב”ם גם בכתוב שבתורה, ולדוגמא: בימא
(יט, ב) הלש שחת חולין עובר בעשה שנא’ ודברת
בם, וברמב”ם הל’ דיעות (פ”ב הי”ד) ליתא. וכן
ברמא יו”ד סרמ”ו סכ”ה „אסור לדבר כו” (משא”כ
בשוע אדה”ז שהביאו — הל’ ת”ת פ”ג ס”ה. אריח
סקניו סט”ז). ואכ”מ.
(51) ה”ז וחי’ בחל’ מלכים שם.

(52) שכל הנ”ל (גם איסור יציאה לדעת הרמב”ם)
הוא מצד עצם קדושת הארץ, קדושת שכינה, ולא
מצד חיוב מצות — ראה תשב”ץ שם ס”ר בתחילת
הסימן. כפ”ר שם. רדב”ז לרמב”ם הל’ סנהדרין פ”ד
ה”ו, ובהמצויין בהערה 38.

(53) ראה רמב”ן אחרי שם. כפ”ר שם. הפלאה
כתובות שם. ועוד. אבל במאירי כתובות שם: שחוצה
לארץ דירת קבע לגוים ולעכו”ם ואי אפשר שלא
ללמוד מדרכיהם.

לצאת מארץ ישראל⁵⁷, וייל דאָ רעדט ער (אויך) די מעלת הבחירה פון איי.

און דעריבער ווען ער קומט, בהמשך לזה, צום איסור יציאה מבבל לשאר ארצות מצד בחירת הקב"ה, איז ער מדייק, כשם שאסור לצאת מהארץ, וואָס דאָס איז מדגיש אַז דער איסור יציאה דאָ איז מטעם בחירת הקב"ה, וואָס אין דעם גלייכט זיך אויס די יציאה מהארץ מיט'ן איסור, לצאת מבבל כ"י, כנ"ל.

י. עפ"י איז מובן, וואָס מען געפינט כמה אמוראים וואָס האָבן עולה געווען מבבל לא"י, און מען מוז נישט זאָגן אַז זיי זיינען מחולק מיט ר"י (צי מיט ר"י אמר שמואל):

היות אַז דער איסור יציאה מבבל לא"י (ולשאר הארצות) איז ווי דער איסור יציאה מא"י לבבל — מצד בחירת הקב"ה (נישט מצד אַ טעם מיוחד — לדוגמא, רצון מלכותא — אין בבל) כשם שאסור .. כן אסור, איז מובן (ויתירה מזה — כשי"כ וק"ו) אַז אין דעם זיינען די זעלבע היתרים פון דעם איסור יציאה, ד.ה. פונקט ווי בנוגע יציאה מא"י לחו"ל, זיינען דאָ תנאים ווען מען מעג, ווי דער רמב"ם פסקיט⁵⁸, ללמוד

(וכדמשמע בה, שנאמר, וואָס ער רופט איר אַז (און זאָגט דעם טעם), נחלת ה') און איר אָפגעגעבן די אידן⁵⁴ [וואָס עפ"י יומתק: וואָס ער שרייבט, שכל היוצא לחו"ל כאילו עו"י] (היפך הבחירה), נישט ווי אין גמרא⁵⁵, שכל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוהה וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוהה⁵⁶ (ועד"ז בהלכה זו עצמה), און דערנאָך איז ער מרמז אויך דעם צווייטען טעם און איז מאריך און איז מסיים, ואל אדמת ישראל⁵⁷].

און דעריבער שרייבט דאָס דער רמב"ם צום סוף פון אלע הלכות פון מעלת אי"י, נישט (ווי עס האָט לכאורה געדארפט זיין דער סדר) אין אָנפאַנג פון די דיני אי"י — פאַר דעם, אסור

(54) ולהעיר, שבגמרא כתובות שם למדו זה ממש, לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים, ובתוספתא ע"ז פ"ה ה"ב, כל זמן שאתם בארץ כנען הריני לכם לאלהה כו"י ומה שהרמב"ם לא כתבו — י"ל, לפי שנקט מסקנת הלימוד שבגמרא.

(55) וכן בתוספתא שם.

(56) שהלשון, הדר בא"י כמי שיש לו אלהה והדר בחו"ל כו"י מורה (ענין דהמשך וקביעות וגם) זהו מחמת קדושת הארץ והעדר הקדושה שבחו"ל (וכגירסא זו הביא הרמב"ן אחרי שם, בהמשך לקדושת הארץ שמושגת מאת הקב"ה לבד ואינה מקיימת עוברי עבירה כשאר ארצות כו"י, אף שבסב"מ שם כ' כל היוצא ממנה דר בחו"ל יחא בעיניך כו"י), משא"כ ל' הרמב"ם, שכל היוצא לחו"ל כו"י (רגע דהיציאה, וגם) שאינו מדגיש הקדושה שבהארץ שיש להדר בה, וי"ל שזהו לפי שמניח הארץ שבחר בה הקב"ה ונתנה לישראל.

אבל ראה שד"ח כללים מערכת כ' כלל ע"ח שכן היתה גירסת הרמב"ם בגמ' (וכבתוספתא ע"ז שם. ספרא בהר (כה, לה) ואבות דר"נ (פכ"ז מ"ב) — בשינוי לשון, ששם מתחיל כל המניח אי"י ויוצא כו"י (תוספתא ואבות דר"נ), ובספרא כל היושב בא"י כו"י וכל היוצא כו"י).

(57) דהרי בתחילה ה"ל להביא החיוב, לעולם ידור אדם בא"י ואח"כ איסור היציאה, ומה מוכח לכאורה שענין אחר הוא, ואיסור יציאה אינו מטעם זה וגם לא מטעם מצות ישוב אי"י.

ואולי י"ל דמתחילה (בהלכה ט') כ' איסור מפורש אסור לצאת מא"י כו"י, ואח"כ (בה"י) — הנהגות בקשר לחביבות הארץ, ומסיים, לעולם ידור אדם בא"י כו"י שכל היוצא לחו"ל כו"י, שכל זה אינו מצוה, איסור וכי"ב.

וכבר האריכו בכ"מ בדעת הרמב"ם בישוב אי"י וראה קונטרס, בעניני כולל חב"ד שם. בהנסמך באנ"ש תלמודית ערך אי"י. אכנ"ש שם. ואכ"מ.

(58) שם הלכה ט'.

אָבער ביי רב און עד"ז ביי שמואל, כאָטש אַז אויך זיי האָבן עולה געווען מבבל לא"י, כדי ללמוד תורה, בשעת אָבער זיי האָבן דאָרט מקבל געווען אין לימוד התורה פון רבי וכו' אין אַ שלמות/דיקן אופן, האָבן זיי געמוזט זיך אומקערן לבבל.⁶¹

און נאָכמער: דוקא אין בבל איז זיי שפעטער צוגעקומען אויף דעם וואָס זיי האָבן געלערנט אין א"י, אין עיון ופלפול דתורה (און פלפול התלמידים), וואָס אין דעם איז געווען דער יתרון פון בבל אויף א"י.⁶²

יא. כשם ווי ס'זיינען דאָ צוויי מעלות אין א"י — דאָס וואָס הקב"ה בחר בה מכל הארצות און די קדושה וואָס איז דאָ אין איר — אַזוי זיינען דאָ די ביידע מעלות אויך ביי אידן: דאָס וואָס אידן זיינען די וואָס דער אוי-בערשטער האָט זיי בחר געווען, און דאָס וואָס אידן האָבן אין זיך קדושה⁶³ מצד זייער פאָרבונד מיט תורה ומצות.

און דער חילוק צווישן זיי: דאָס וואָס דער אויבערשטער האָט בחר געווען די

תורה כו' וכן הוא יוצא לסחורה, אַזוי איז עס אויך בנוגע צו עלי' פון בבל לא"י (והיציאה לשאר הארצות) אַז אויב ס'איז ללמוד תורה⁶⁴ ולסחורה (וכיו"ב) איז מותר לצאת.

וויבאלד אָבער אַז דאָס איז נאָר אַ היתר צוליב אויספירן אַ תכלית (תורה, סחורה), איז כשם ווי ביי דער יציאה פון א"י לחו"ל לויט די תנאים המותרים, בלייבט ער אויך נאָכדעם (בנוגע לנדרי"ז) אַ בן ארץ ישראל און ער איז חייב לחזור⁶⁵, אַזוי איז אויך בנוגע אַן עולה פון בבל לא"י בתנאים המותרים, בלייבט ער אויך בא"י אַ בן בבל (מצד דער בחירה אין בבל אַלס גלות) און ער איז מחוייב לחזור.

נאָר ס'איז דאָ אַ חילוק אין די תנאים און תכלית היציאה (או העלי'): בשעת ער איז יוצא לסחורה, איז אין דעם פאָראַן אַ קצבה, און בשעת ער איז מרויח דאָרף ער זיך אומקערן; משא"כ דער וואָס איז יוצא, ללמוד תורה, וואָס דאָס איז בלי קצבה, איז כל זמן עס קען אים נאָך צוקומען אין לימוד התורה מעג ער בלייבן אין א"י.

עפ"י איז מובן בפשטות וואָס כמה אמוראים האָבן עולה געווען מבבל לא"י, וואָרום דאָס איז געווען מצד דעם היתר; און די וואָס זיינען דאָרט געבליבן בקביעות איז דאָס געווען דערפאָר ווייל אַזוי האָט זיך געפאָדערט מצד זייער אופן פון לימוד התורה.⁶⁶

היציאה מא"י כ' הרמב"ם רק, ללמוד תורה יל (ע"פ המבואר לקמן בפנים) שבוה שמלמדה נתוסף גם אצלו ע"ד מתלמידי יותר מכולם כו'.

(61) ראה יומא (פז, ב) ברב, דליוול ולגמר אורייתא בבבלי.

(62) כמובן מזה דשלחו מא"י סיני עדיף (סוף ברכות והוריות), ובירושלמי סוף הוריות דסידורן קודם לפילפול, אבל בבבלי (הוריות) נשארה האבאי (הי עדיף: הריף ומקשה או מתון ומסיק) בחיכו ולא קבלו מה דשלחו מא"י סיני עדיף, ולהעיר מפי הרי"ח (סנהדרין כד, א) במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי. וראה ד"ה אמר רבא תשיח פ"א י"ב ובהנשמך שם. לקריש ח"ג (ע' 32, 37-8). ושי"נ.

(63) וכמ"ש (ותחתון ז, ו. ראה יד, ב): כי עס קדוש אתה להיא, ובך בחר ה'. ובפרש"י (ראה שם): ועוד ובך בחר ה'.

(59) ראה שטמ"ק כתובות שם בהך דשלחי ל"י אחוה כו', תהא חכם עוד יותר כו'.

(59) כהרמב"ם שם: "ויחזור לארץ". וראה תוה"ה ללמוד ע"ז יג, א.

(60) או כדי ללמד תורה כו' חייא ובניו (סוכה כ, סע"א) וכיר"ב שאם ללמוד תורה מותר כ"ש ללמד תורה (וראה סידור יעב"ץ שם). ואף שבהיתר

דאך נישט אין אן אופן אז דער עצם פון א אידן פארבינדט זיך (מלכתחילה) מיט עצמותו ומהותו ית', נאר דאס איז דורך אורייתא, תומ"צ.

און עפ"י איז מובן דער דיוק אין מרז"ל "תלת קשרין" מתקשראן דא בדא ישראל מתקשראין באורייתא ואורייתא בקוב"ה — וואס לכאורה זיינען דאך דא גאר צוויי קשרים (צווישן ישראל און אורייתא און צווישן אורייתא און קוב"ה)? נאר די הסברה איז אז אויסער די התקשרות ע"י התורה איז דא א קשר וואס בינדט זיי די אידן מיטן אויבערשטן אן שום ממוצע, מצד בחירתו ית' ⁶⁵ און דעריבער איז עס תלת קשרין (בדוגמת טבעת).

יב. מ'האט פריער מבאר געווען דעם חילוק צווישן שיטת הרמב"ם און שיטת רש"י (והמאירי): לדעת הרמב"ם איז דער איסור לצאת מבבל לשאר ארצות מצד בחירת הקב"ה, און לדעת רש"י — "לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה";

היות אבער ס'איז דאך א כלל ⁶⁶ אז אפויש מחלוקת לא מפשינן, י"ל אז אויך לדעת רש"י והמאירי איז דא ענין הבחירה אין בבל, נאר די בחירה גופא איז פארבונדן מיט קדושת התורה וואס איז דא אין בבל, ובמילא בשעת אין בבל

אידן פון אנדערע אומות, "ובנו בחרת מכל עם ולשון", איז נישט פארבונדן מיט זייער מעלה וקדושה ⁶⁷ מצד תורה ומצות, וואָרעם דעמאלט איז עס נישט קיין ענין פון בחירה: בחירה אמיתית איז שייך אין אן אופן וואס ס'איז דא א דמיון צווישן צוויי זאכן פון וועלכע מ'איז בוחר ⁶⁸ — און מיט'ן כח הבחירה קלייבט מען אויס איינע פון זיי. און דעריבער, וויבאלד אן מצד מעלת הקדושה און תורה ומצות איז נישט שייך קיין שום דמיון צווישן אידן און כל העמים, לייגט זיך דא נישט דער ענין הבחירה. מוז מען זאגן, אז די בחירה איז נישט צוליב קדושת ישראל, נאר אדרבה, מצד דער בחירה פון אויבערשטן איז אין זיי נמשך געוואָרן קדושה וכו'.

לפי"ז קומט אויס: אז די התקשרות פון אידן מיטן אויבערשטן מצד בחירת הקב"ה איז אן עצמיות/דיקע און רירט אן אין עצם פון אידן מער ווי די התקשרות מצד זייער קדושה און תומ"צ, וואס דאס איז, כביכול, ווי א דבר נוסף.

אין קלאַרערע ווערטער: די התקשרות פון אידן מיטן אויבערשטן מצד בחירה איז ווי עצמותו ומהותו פאר-בינדט זיך מיט עצמות ומהות פון א אידן; די התקשרות פון אידן מצד זייער קדושה, וואס זי קומט דורך תורה ומצות וועלכע זיינען חכמתו ורצונו ית' — (וואס מצוה איז דאך מל' צוותא וחיבור ⁶⁹, ווערט ער דורכדעם פאר-בונדן מיטן אויבערשטן; און אזוי אויך דורך תורה, אז ישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא בקוב"ה ⁷⁰) איז עס

(67) בוחר שם ג' דרגין. אבל בכ"מ בדאית הובא תלת קשרין. ראה סה"מ ה'שית ע' 61 בהערות.

(68) ומצד זה משפיעים ישראל בתורה (מברכים — גם מל' ברכה והמשכה — בתורה). ע"ד דוד ה' מחבר תורה שלמעלה בקוב"ה (ראה זח"ב רכב, ב. לקרית שלח נא, א). וראה לקרית פרשתנו צא, ד. ראה כט, ג.

(69) ראה בהנסמן ביד מלאכי כללי שני התלמודים ס"י יוד (לענין מחלוקת בבלי וירושלמי). שד"ח כללי הפוסקים סט"ז אות נב. דרכי שלום (נדפס בשד"ח כרך יוד בסופו) כללי השי"ם אות ל' ס"י רנז.

(64) ראה תניא פמ"ט (ע, רע"א). וראה לקמן

הערה 70.

(65) לקרית בחוקותי מה, ג.

(66) ראה זח"ג עג, א.

ובבילא דורך די התקשרות שע"י התורה ומצות ווערט דורכדעם אויך נתגלה דער טיפערער פארבונד פון אידן מיט'ן אויבערשטן, די התקשרות מצד הבחירה".

אהבה טבעית כמו אהבת האב לבנו דנשמות הם בנים למקום. היינו שאהבה זו שרשה ממדרגה ששייכת איוו תפיסת מקום דהנאהב, ואינו מעצמותו שלמעלה מכל סיבה ועניו. ובחירת הקב"ה בישראל היא מצד גופט שאינה משום מעלת הגוף, ורק מצד שהוא ית' בחר בו, היא מבחי' עצמותו ומהותו ממש (ראה בכ"ז בארוכה לקו"ש ח"א ע' 5 ואילך).

ולאידך: מעלה בהנשמה שאינה בהגוף בזה שהיא עצמה בן להקב"ה, וחלק אלקה ממלך ממש, משאי"כ הגוף שמצד עצמו, נדמה בחומריותו לגופי אוה"ע, ורק שהקב"ה בחר בו, הרי גם לאחר שבחר בו, המעלה היא מצד הנוכח ולא (כ"כ) מצד הגוף, ואינו מעלה זו מתאחדת בו כ"כ עד שתהא ניכרת בו.

(71) ועד"ז בנשמה וגוף, כנ"ל, שע"י קישור הנשמה בהגוף שאו הם נעשים כאחד ועד שכל חיי הגוף הוא נשמתו, הנה אז נשבעת בהגוף גם המעלה דנשמה, והיא שבחירת העצמות שישנה בהגוף, באה לו (ע"י הנשמה) בפנימיות ובגילוי, אשר זה (בחירת העצמות) נעשה מציאותו.

וראה בארוכה שיחת כ"ף מנ"א תשל"ב, שי"ל שזהו הטעם שהגוף נפסד בסילוק הנשמה ממנו (אף שבו דוקא הוא בחירת העצמות, שהיא בחירה נצחית) — כי הגוף כמו שהוא לעצמו, הרי המעלה שבו (בחירת הקב"ה) אינה בגלוי במציאותו, ולכן גם לאחר שפעלה בו הנשמה (במשך זמן היותה בגוף) שתקבע בו מעלה זו בפנימיותו ועד שהיא תהי' כל מציאותו, הנה כאשר בצאת הנשמה מהגוף מסתלקת ממנו מעלתו זו (היינו שענין הבחירה אינו מתאחד עוד עמו) — נפסדת אז (ס"ט) כל מציאותו. ולכן גם צדיקים חזורים לעפרם שעה אחת לפני תהומה (שבת קנב, ב), בדוגמת הלוחות, שלאחרי שה' מכתב אלקים' חרות בהם, נעשה זה כל מציאותם, וכאשר „פרה הכתב מעליהן" — „אין בהם ממש". כמו שנכתב בארוכה בלקו"ש ח"ד ע' 30 ואילך.

אלא שבנוגע להגוף, מכיון שבחירת הקב"ה היא בחירה נצחית, אי"ז הפסד אמיתי, ולכן כל ישראל יש

ווערט אויס הרבצת התורה, ווערט אויך בטל איר בחירה; אבער בנוגע לארץ ישראל איז אנדערש, און איר בחירה איז ניט מצד דער קדושה וואס אין איר (אדרבא די קדושה קומט מצד ולאחרי הבחירה), ווארום וויבאלד אז בחירת הקב"ה אין א"י איז א בחירה עצמית (— כשברא העולם), זי איז נחלת ה', און ער האט עס אפגעגעבן אידן מיט א ברית עולם אלס דעם מקום העצמי פון אידן (ניט ווי ביי בבל וואס איז צוליב גלות), דערפאר איז דאָרט די בחירה א נצחיות'דיקע, און דער ענין הקדושה וכו' שבא"י פועל'ט אויך דעם גילוי פון אט דער בחירה.

וועט מען עס פארשטיין פון דעם ווי דער ענין איז ביי אידן:

אעפ"י אז ס'איז דא א מעלה אין דער התקשרות פון אידן מצד הבחירה, ישראל וקוב"ה, וואס דאס איז מצד עצמותו ית' כנ"ל, איז אבער דא אויך א מעלה אין דער התקשרות מצד קדושתם, מצד התורה ומצות:

אין דעם פארבונד מצד בחירה אליין, היות אז דאס איז נאָר מצד בחירתו של הקב"ה און ניט צוליב א געוויסער מעלה, איז אפילו לאחר בחירת הקב"ה זעט זיך דאס ניט אן אין דעם נבחר באופן גלוי.

משא"כ דער קישור מצד קדושתם בתו"מ, איז דאָך דאס א מעלה בעצמה וגלוי, דאס אליין איז אלקות ובגלוי⁷⁰,

(70) ועד"ז הוא בנשמה וגוף דישאל: „ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם" (תניא שם. תר"ש ע' 120). וקדושת ישראל הוא בעיקר מצד נשמתם (שהיא המקימת התומצ"ע ע"י הגוף).

ולפי"ז יש מעלה בהגוף דישאל על נשמתם, שאהבת הקב"ה לישראל מצד נשמתם היא כעין

(*) ועד"ז המבואר בכ"מ (ד"ה שובה תרנ"ט. ועוד) דאף שהגוף יש לו חיות המקיימו בפי"ט מלבד הנפש, הרי גם חיות זו נמשך ג"כ ע"י הנפש ולכן בהסתלק הנפש מהגוף, נפסק גם המשכת חיות של הגוף.

איז דער גילוי דערפון פארבונדן מיט דער קדושה בפועל וואָס איז דאָ אין א"י.

ווייל אַז דאָס איז דער טעם וואָס בשעת דער רמב"ם רעדט וועגן דעם איסור יציאה מא"י וכיו"ב, טיילט ער נישט פאָנאָנדער בפירוש צווישן די צוויי מעלות — בחירת הקב"ה און קדושתה (ער איז דאָס מדגיש בלויז ווען ער רעדט לגבי איסור יציאה מבבל, כנ"ל), וואָרום אויך מעלת הבחירה איז פאָר-בונדן, בנוגע צו איר גילוי — מיט קדושת א"י⁷³;

און דער תכלית השלימות בזה וועט זיין לעת"ל, וואָס בקרוב ממש „יבואו ישראל שנקראו נחלה לארץ שנק' נחלה ויבנו ביהמ"ק שנקרא נחלה בזכות התורה שנקראת נחלה"⁷⁴.

(משיחות יו"ד שבט וש"פ בשלח תשל"ו)

וואָס לפי"ז איז מובן וואָס מ'דאַרף אַנקומען צו דעם וואָס ישראל מתקש-ראַן באורייתא ואורייתא בקוב"ה, כאָטש אידן זיינען פארבונדן מיט אלקות אַליין מצד בחירתו ית', נאָר דאָס איז דער-פאָר ווייל דער גילוי אין איחוד פון בחירה ביי אידן קומט דורכן קישור מיט אורייתא⁷².

יג. עפ"ז איז מובן אויך בנוגע לא"י: אעפ"י אַז בחירת הקב"ה איז אַן ענין נצחי, וואָס דאָס ווערט דער מהות פון דעם דבר הנבחר, פונדעסטוועגן, ווי-באַלד דאָס קומט מצד בחירת הקב"ה,

להם חלק לעוה"ב (סנה' ר"פ חלק) שיקומו בתחיה"מ נשמות בגופיסיי. וראה לעיל ע' 234 הערה 52, ע' 235 הערה 58.

(72) ראה המשך תרס"ז ד"ה וידבר גי' במדבר סיני בסופו. ובכ"מ. ולהעיר שובנו בחרת' ה' במתן תורה (ראה שו"ע אדה"ז ס"י ס' ס"ד).

(**) ועי"פ הנ"ל שגילוי הבחירה בהגוף הוא עיי' הנשמה דוקא, אולי יש לבאר זה שאלו שאין להם חלק לעוה"ב במשנה שם, היינו שגופם כלה. ראה בהמובא בתשובות וביאורים ס"ד יד ס"ד וראה הערה 5 שם. לעיל במקומות שנשמנו בפנים ההערה.

(*) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' קמח ואילך. המו"ל.

73) ועפ"ז יומחק בנוגע לתר"מ — ראה לעיל הערה 40.

74) מכילתא בשלח טו, יז.

מסעי

בין המצרים

כשם ווי ביי הסתלקות הצדיקים גע-
פינט מען אז דער סדר הנהגה איז אין
צוויי קצוות: פון איין זייט דארף
דעמאלט זיין די הנהגה פון „בוכה
ומתאבל“⁹ אויף זיין אוועקגיין, ומאידך
גיסא, איז עס דער זמן¹⁰ צו לערנען פון
„מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל
ימי חייו“, כדי צו ממשיך זיין און גיין
בדרכיו אשר הורנו¹¹, וואס דאמאלס איז
דאך חל דער מאמר חז"ל¹² אז אויב
„זרעו בחיים“ איז „אף הוא בחיים“ —
וכלשון המשנה¹³ בנדר¹⁴ „הוי מתלמידיו
של אהרן“.

עד"ז איז בנוגע צום זמן פון חורבן
ביהמ"ק: מצד אחד, איז דעמאלט דער
חיוב על פי תורה פון „מתאבל על
ירושלים“¹⁴, פון דער צווייטער זייט, איז
דוקא בין המצרים דער זמן וואס פאר-
לאנגט א התחזקות מיוחדת אויף ניט

א. מסעי איז פרשת השבוע אין
וועלכער עס איז ניכר גלוי ובוטל די
שייכות פון דער פרשה צו דעם זמן
בשנה ווען מ'לייענט איר בתורה¹. זי
ווערט אלעמאל געלייענט בסמיכות צו
ר"ח מנ"א (בר"ח גופא; למחרתו: אדער
בשבת מברכים החודש מנ"א) און אין
דער פרשה: ווערט דערציילט און מחר-
דש אז מיתת אהרן איז געווען „בחדש
החמישי באחד לחודש“: מיתת אהרן
ובאריכות איז דערציילט פריער אין פ'
חוקת, אבער זמן מיתתו (ומספר שני
חיי) — איז בפרשתנו דוקא².

די שייכות איז ניט נאר אין דער סמי-
כות אין זמן פון מיתת אהרן כנ"ל, נאר
אויך בתוכן ענינם: אין חודש מנחם אב³
איז געווען דער חורבן ביהמ"ק⁴, שריפת
בית אלקינו — און חז"ל זאגן אז
„שקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית
אלקינו“ און „סילוקן של צדיקים קשה
לפני הקב"ה יותר כו' מחורבן בית
המקדש“⁵.

ג. של"ה במס' תענית שלו דרוש לפרשת מטות
(רז, ב), ושם (רח, א) „דרוש להספד מיתת הצדיקים
ולחורבן ביה"י“.

9 ראה מ"ק כה, א. רמב"ם הל' אבל פ"ב ה"ב.
10 כנודע שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו
למעלה בבחי' העלם והסתר מתגלה נפשו בבחי'
גילוי מלמעלה למטה בעת פטירתו (אגה"ק סי' כה.
וראה סידור שער הל"ג בעומר (דש, ב"ג)), ומובן
שעד"ז הוא בכל שנה ביום פטירתו כידוע פ'
האריז"ל עה"פ הימים האלה נזכרים ונעשים (רמ"י
בספר תיקון שובבי"ם. ועוד).

11 ראה אגה"ק סי' זך וביאורו.
12 תענית ה, ב. וראה אגה"ק שם בביאור מחז"ל
דאשתכח יתיר מבחייתו.
13 אבות פ"א מ"ב.
14 תענית ל, ב (לגבי ת"ב). וראה ע"ד פרטי
הדינים ומנהגים בימי בין המצרים — טשו"ע או"ח
סכתא"א סוס"ב, סוס"ד, סט"ט, סט"ז ואילך. ובנ"כ שם.

1 ראה גם של"ה חלק תושב"כ (שסו, ב ואילך)
אלו שלשה הפרשיות (מטות מסעי ודברים) תמיד
חלים בין המצרים כי הוא דבר בעתו, ומבאר
השייכות בתוכנו. וראה גם לעיל ע' 378. וש"נ.

2 לג. לח.
3 כ, כה.
4 וראה לקו"ש ח"ח ע' 198 ואילך.
5 שכולו כלול בראש חודש.
6 שייכות מיוחדת לר"ח מנ"א עם החורבן —
עפדריז"ל (הובאה בפרש"י) עה"פ קרא עלי מועד
(ר"ח) לשבור בחורי (איכה א, טו).
7 ר"ה יח, ב.
8 איכ"ר פ"א, ט (לז). וראה כלי יקר פרשתנו
שם, מט. מגלה עמוקות עה"ת פרשתנו בתחלתה (מו),